

Stručni članak
UDK 811.111:821.111:811.163.42'25

Primljen 12. 01. 2004.
Prihvaćen 21. 05. 2004.

TVRDI ORASI U PREVOĐENJU

Božica Jakovlev

Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Autorica obrađuje nekoliko primjera iz triju knjiga prijevoda (*Povratak golog kuhara, Čovjek od formata i Sestre po trapericama*), iz kojih se vide dvojbe prevoditelja o tome što se u prijevodu smije, a što ne smije izgubiti.

Ključne riječi: prijevod, konotacija, sleng, idiom, igra riječi, registar.

Katkad se na prijevodu može polomiti zube: premda vam značenje svih riječi izvornika može biti poznato, neke od njih imaju niz konotacija što ih odgovarajuće riječi hrvatskoga jezika ne posjeduju. Stoga je razgranatu krošnju tih konotacija u prevođenju nužno okljaštriti; prioritet je sačuvati BIT značenja i TON izvornika.

U ovom su članku obrađeni primjeri iz tri knjige različitih žanrova:

1. kuharice /Jamie OLIVER: POVRATAK GOLOG KUHARA/
2. romana /Tom WOLFE: ČOVJEK OD FORMATA/
3. knjige za mladež /Anne BRASHARES: SESTRE PO TRAPERICAMA/

1. U Oliverovoj kuharici, «orašćića» se našlo već u sadržaju:

- (a) *potty about herbs*
- (b) *morning glory*
- (c) *tapas, munchies and snacks*
- (d) *stocks, sauces, bits, bobs, this, that and the other*
- (e) *thanks, nice one, shout going out, cheers, respect*

(a) 'Potty about herbs' sadrži igru riječi: 'potty' u slengu znači ćaknut, lud, a 'pot' znači lončanica. Pomirila sam se s time da ću izgubiti igru riječima, ali sam morala zadržati riječi 'lud' i 'lončanica', jer je u tom poglavlju riječ o tome s koliko strasti Jamie Oliver pristupa kućnom uzgoju začinskog bilja. Moje je rješenje bilo: **MANIJAK ZAČINSKOG BILJA U LONČANICAMA.**

(b) 'Morning glory' je također višeznačan izraz. Doslovce je riječ o biljci *Ipomoea purpurea*, odnosno pitomom zvončiću ili vrtnom slaku. No u slengu označava osobu koja je (osobito u sportu) puno obećavala, ali nije ta očekivanja ispunila. Također znači i ranojutranji

seks. U poglavlju je inače riječ o važnosti doručka. Znači, svakako sam morala sačuvati riječ 'jutro'. Prijevod glasi: **PO JUTRU SE DAN POZNAJE.**

(c) 'Tapas, munchies and snacks' zapravo znače isto: lake obroke za predjelo, «meze»; *tapa* je španjolska riječ, a *munchies* - sleng. Budući da 'tapas' hrvatskim čitateljima ne znači puno, a zgodan izraz slenga za takvu vrstu jela nemamo, u prijevodu sam se odlučila za riječ 'gricnuti' jer su joj konotacije gotovo iste kao u tri spomenute engleske riječi. Stoga: **GRICNIMO NEŠTO.**

(d) Sa 'stocks' i 'sauces' nije bilo problema jer su to temeljci i umaci, ali za 'bits, bobs, this, that and the other' morala sam naći neki uvriježeni idiom koji osim odgovarajućega značenja posjeduje ritmičnost i zvučnost izraza 'bits and bobs'. Odlučila sam se za 'trice i sitnice' zbog glasa 'c' koji djeluje 'štosno' te zbog rime koja omogućuje brz izgovor. Naslov tog poglavlja je u završnici glasio: **TEMELJCI, UMACI, TRICE I SITNICE, OD SVEGA POMALO.**

(e) 'Thanks, nice one, shout going out, cheers, respect', odreda pozdravi koje se može čuti kad Britanci odlaze s tulum/zabave/domjenka, predstavljali su problem s kulturološkog aspekta (osobito 'respect' jer spada u sleng). Bilo je potrebno smisliti hrvatske ekvivalente a ostati vjeran izvornim značenjima i – što je još važnije - registru. Naposljetku sam se odlučila za **HVALA NA SVEMU, BILO JE SUPER, JAVITE SE NA ODLASKU, BOG, KAPA DOLJE.**

(f) U toj je kuharici bilo još «oraha» (osim u receptima za kolače). Primjerice, *Bacon sarnie my style*. 'Sarnie' u slengu znači sendvič, a 'my style' je jedan od Oliverovih kolokvijalizama. U hrvatskom nema zgodnoga izraza slenga za sendviče, i s tim sam se gubitkom pomirila, ali sam željela sačuvati specifično ležeran način Oliverova izražavanja. Dakle: **SENDVIČ OD SLANINE Á LA JA.**

(g) Jedno od Oliverovih jela zove se '*pukkolla*'. 'Pukka' je sleng koji Oliver često rabi, a znači da je nešto izvrsno, slasno. Željela sam sačuvati registar (sleng), a da riječ istodobno podsjeća na neko jelo čiji hrvatski naziv zvuči pomalo smiješno. Stoga sam 'pukka' prevela kao 'guba', a jelo smiješnog naziva je 'gužvara', pa je *pukkolla* na hrvatskom postala **GUBARA.**

(h) Ponekad u prevođenju ne gubite već dobivate. Primjerice u '*Steaks, chops, fillets, legs and breasts, tenderloins, whole birds and half birds, cutlets, noisettes, medallions and all that malarkey*', 'malarkey' je riječ čiji je hrvatski prijevod ('papazjanija') bogatiji 'kulinarskim' konotacijama. Naime, 'malarkey' je engleski kolokvijalni izraz u značenju lupetanje, šuplje fraze, folovi; 'papazjanija' je bravlje meso s lojem, prženo s crvenim lukom pa kuhano, a u prenesenom značenju označava nešto loše i zbrkano, lošu smjesu čega, kašu, ričet. I stoga: **ODRESCI, KOTLETI, FILETI, BUTOVI I PRSICA, BUBREŽNJACI, PERAD U KOMADU I PERAD NA KOMADE, LUNGIĆI, MEDALJONI I OSTALA PAPAŽJANIJA.**

2. Roman ČOVJEK OD FORMATA tvrd je orah od prve do posljednje stranice. Odabrala sam tri posebno zanimljiva primjera.

(a) Situacija: Glavni lik, g. Croker, građevinski poduzetnik, ne može više otplaćivati zajmove pa su ga pozvali na razgovor u banku.

«Excuse me, Mr. Croker», said the Artiste «but we're gonna have a LENDER'S CACTUS now. So we're gonna ask you gentlemen and you ladies to step outside the room so we can cactus.»

«You're gonna what?» asked Croker.

«We're gonna have a lender's cactus.»

«Did you say cactus?» asked Croker.

«Right», said the Artiste. «So if you'll just step outside for a little while, we'll appreciate it.»

«Are you trying to say caucus?» Croker was all but snarling.

«No, cactus», said the Artiste with a merry smile. «This time we want all the PRICKS on the outside.»

Mogla se izgubiti igra riječima 'kaktus' i 'pricks' (bodlje, ali u slengu i pizdek), ali se morala sačuvati uvredljivost. U mojemu prijevodu taj ulomak glasi:

«Oprostite mi, gospodine Croker», reče Meštar «ali sad slijedi DUŽNIČKI VRITNJAK. Pa ću vas zamoliti, gospodo, a i vas, dame, da izađete iz dvorane kako bismo udijelili nekoliko vritnjaka.»

«Da bi što?» upita Croker.

«Priredit ćemo dužnički vritnjak.»

«Jestel vi to rekli vritnjak?» upita Croker.

«Tako je», reče Meštar. «Stoga, biste li bili tako ljubazni da nakratko izađete?»

«Zaista želite reć vritnjak?» Croker samo što nije režao.

«Da, vritnjak», reče Meštar veselo se smiješeći. «Ovaj put želimo da svi GUZIČARI IZAĐU.»

(b) Situacija: Conrad, drugi glavni lik, završi nesretnim slučajem u zatvoru. Jill, njegova žena, došla mu je u posjet.

«Conrad», she said in a voice just above a whisper «what's a HUBBA HO?» ... .

«Who'd you hear say that?»

Jill's whisper was so low, he could barely make it out over his crude telephone.

«What's it mean, Conrad?»

He studied her face. She seemed frightened. «Well», he said «a ho is a whore, and a hubba ho – you ever see a piece of Hubba Bubba gum?»

She shook her head.

«I bet you have. You just don't remember the name. You know those little pieces of gum? Well, they look like a chunk of crack. The drug.»

She nodded. Puzzled, he watched her face. One visit per week, thirty minutes, and we're talking about hubba hos! Nevertheless, he went on. «A hubba ho is a whore who hangs around crack houses - and like, they're addicts. They trade sex for a chunk of crack or a smoke on a crack pipe.»

Na svu sreću, autor je dobro objasnio što 'hubba ho' jest. Ali u Hrvatskoj nema crnačkih geta u kojima se nalaze pušionice cracka. Ono što sam morala sačuvati u prijevodu bio je registar (sleng), prostitutka i kaugume. Na svu sreću, u Hrvatskoj su popularne kaugume Orbit koje također oblikom podsjećaju na bijele kockice cracka. Sad sam još trebala riječi 'orbit' dodati nešto što bi konotiralo prostitutku. Odlučila sam se za nastavak –arka, od hrvatskog izraza u slengu za prostitutku - 'kamenjarka'. Riječ 'orbit' ujedno izaziva i sliku prostitutki koje se 'motaju' oko pušionica cracka. I tako prijevod glasi:

«Conrad», reče ona glasom nešto jačim od šapta «što je 'orbitarka'?» ...

«Koga si čula da to kaže?»

Jillin je šapat bio tako tih da je jedva uspijevao razabrati riječi kroz svoj nezgrapni telefon. «Što to znači, Conrad?»

On joj se zagleda u lice. Izgledala je prestrašeno. «Pa», reče on «orbitarka je kurva, a zove se tako - jesi li kad vidjela kaugumu Orbit?»

Ona odmahne glavom.

«Kladim se da jesi. Samo se ne sjećaš imena. Znaš one komadiće kaugume? E pa oni izgledaju kao kocke cracka. Droge.»

Ona kimne glavom. On je zbunjeno promatrao njezino lice. Jedan posjet tjedno, trideset minuta, a mi razgovaramo o orbitarkama! No on svejedno nastavi.

«Orbitarka je kurva koja se mota oko pušionica cracka - usput su i narkomanke. Trampe seks za kocku ili lulu cracka.»

(c) Situacija: Glavni lik romana, Charlie Croker, priredio je večeru za svoju 'pajdaše'; poveo se razgovor o dobrotvornim priredbama za pomoć oboljelima od AIDS-a..

«I've heard a balls for AIDS» cried Billy «but this is the fust time I ever knowed anybody that actually went to one!» ..... «I don't remember any DANCES! I don't remember any LET'S RAP FOR CLAP nights! Or LET'S RIFF FOR SYPH!»

«Or LET'S HOP FOR HERPES!» voluntereed Judge Opey McCorkle, who was laughing so hard he could hardly get the words out.

«Or LET'S GREET THE SPIROHETES!» contributed Charlie, who was now in the same paroxysmal condition.

«Or LET'S GO ROAR FOR THE CHANCRE SORES!» exclaimed Billy Bass.

«Or LET'S PAY OUR DUES TO THE PUSTULAR OOZE!» exclaimed the judge.

«Or LET'S GO HUG A DYIN' BUGGER!» cried Billy, who was gasping for breath and weeping with laughter at the same time. «Now - now if you get AIDS, you're some kinda saint! - and they give banquets for you! Everbuddy goes dancing!»

«Glory me - I got da HIV!» sang out the judge.

U ovome je ulomku bitno sačuvati rimu, porugljivost i značenje ali ponajprije - duhovitost. Moram priznati da mi je prevođenje ovog ulomka predstavljalo veliki užitak!

«Čuo sam za balove za AIDS», cikne Billy, «al je ovo prvi put da sam upozno nekog ko je i otišo na njega!» ... «Ne sjećam se nikvih PLESOVA! Ne sjećam se nikvih FESTIVALA RIF ZA SIF! Ni ROKENROL PRAŠI JER DOLAZE TRIPERAŠI!»

«Ni HERPESIJADA!» javi se sudac Opey McCorkle, koji se tako jako smijao da je jedva uspio propentati te riječi.

«Ni ZLATNE PIRUETE ZA SPIROHETE!» pridoda Charlie, sad u istom tom stanju paroksizma.

«Ni TRIPUT HURA KO KAPAVAC FURA!» vikne Billy Bass.

«Ni ČIR-PARADA!» klikne sudac.

«Ni PRUŽIMO RUKU PEDERSKOM PUKU!» vikne Billy, koji je istodobno hvatao dah i plakao od smijeha. «A danas - danas ako imaš AIDS, nekakav si svetac! - i priređuju ti bankete! Svi marš na ples!»

«Brate, budi kivan - HIV sam pozitivan!» zapoji sudac.

3. I u knjizi krajnje jednostavnoj za prijevod, kao što je knjiga za mladež SESTRE PO TRAPERICAMA, možete nabasati na neki problem. Recimo, Joyceov citat o vremenu! A on glasi (umjesto All Monday, Tuesday, Wednesday, Thursday, Friday, Saturday): 'All Moanday, Tearday, Wailsday, Thumpsday, Frightday, Shatterday.' 'Moan' znači stanjati, ječati; 'tear' znači suza; 'wail' je lelek, jauk; 'thump' bubotak, udarac; 'fright' znači strava, prepast; 'shatter' znači rastrojiti, uzdrmati, skršiti. Pomišljala sam čak i na slobodniji prijevod: 'Od ponedjeljka do subote, jad i bijeda' (još mi se sviđa ta ideja), ali sam se naposljetku ipak odlučila za: **CIJELI BOLNEDJELJAK, SUZORAK, SBIJEDU, RAŠČETVRTAK, ZAPETLJAK, ZBUBOTU.**

Takvi su slučajevi veliki izazov. Premda se nekih rješenja morate domišljati satima, ispuni vas osjećaj postignuća kad neki takav tvrdi orah napokon razbijete.

IZVORI

- Oliver, J. (2003). *Povratak golog kuhara*. Zagreb: Algoritam.
- Wolfe, T. (2000). *Čovjek od formata*. Zagreb: Algoritam.
- Brashares, A. (2003). *Sestre po trapericama*. Zagreb: Algoritam.

TOUGHT NUT IN TRANSLATION

Summary

The author looks into several examples from three books of translation (*The Return of the Naked Chef*, *A Man in Full*, and *The Sisterhood of the Travelling Pants*) illustrating translators' dilemmas regarding what may or may not get lost in translation.

Key words: translation, connotation, slang, idiom, pun, register.